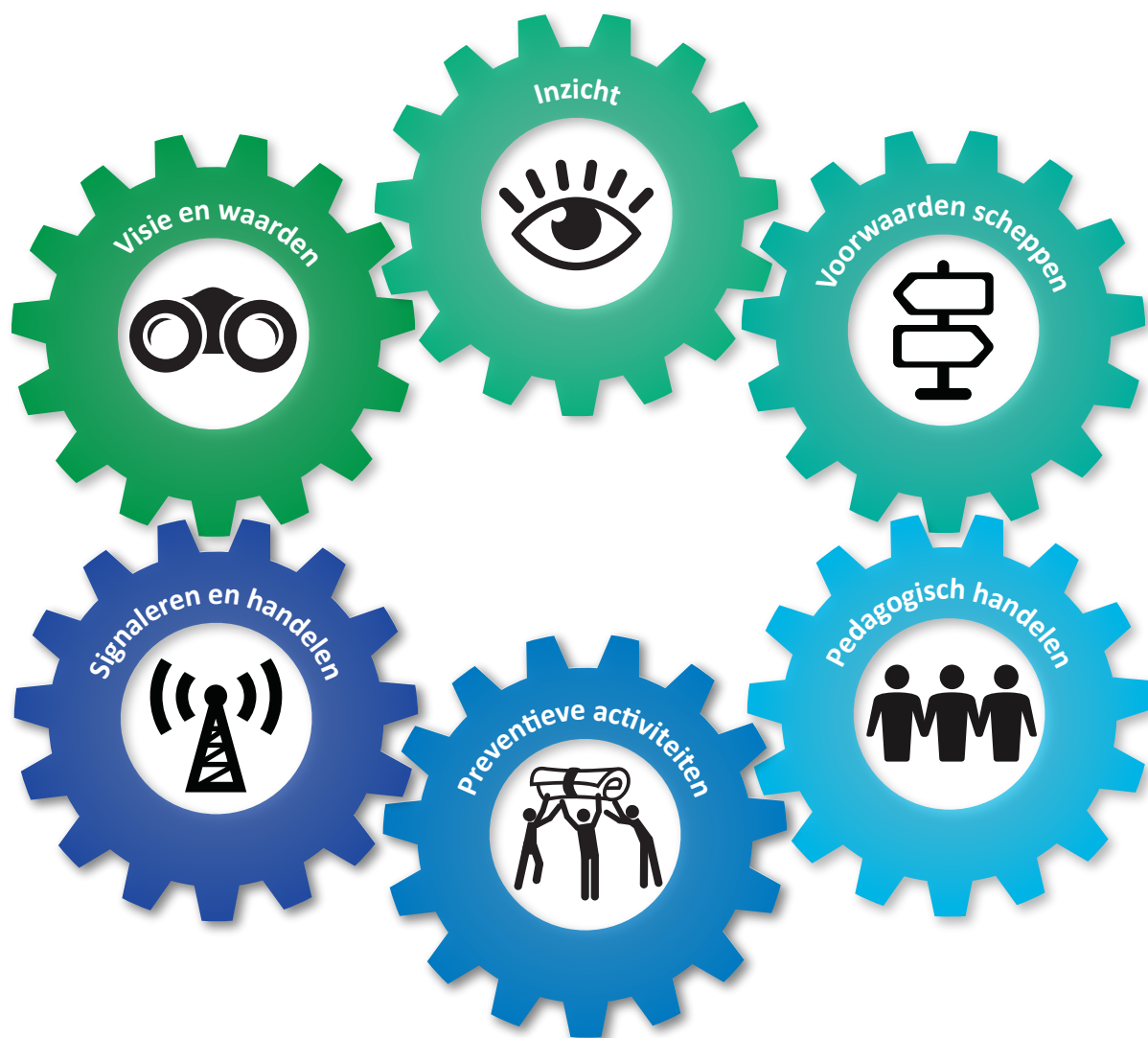

Richtlijn competentieprofiel sociale veiligheid

voor de tweedegraads lerarenopleidingen

Laat alles draaien!

COLOFON

Uitgave van: Stichting School & Veiligheid
Zwarte Woud 2, 3524 SJ Utrecht
030 285 65 31
info@schoolveiligheid.nl

Vormgeving: MOOZ grafisch ontwerp
Illustraties: Caro Grafico

Meer weten over Competentieprofiel sociale veiligheid:
www.tosv.nl

Stichting School & Veiligheid ondersteunt scholen bij het bevorderen van een sociaal veilig klimaat.
September 2015

Beste lerarenopleider,

Hoe kan de lerarenopleiding haar studenten toerusten om sociale veiligheid als toekomstige leraar goed op te pakken?

Voor u ligt de richtlijn 'competentieprofiel sociale veiligheid'. Dit product is het resultaat van het project 'toegerust op sociale veiligheid' dat Stichting School & Veiligheid heeft uitgewerkt. Het project is in nauwe samenwerking en afstemming met het Landelijk Overleg Lerarenopleidingen Basisonderwijs (LOBO) en het Algemeen Directeurenoverleg Educatieve Faculteiten (ADEF), in opdracht van ministerie van OC&W tot stand gekomen. Samen met een werkgroep van professionals uit de pabo's en tweedegraads lerarenopleidingen, is gewerkt aan de operationalisering van het begrip sociale veiligheid. Dit resulteerde in de richtlijn 'Competentieprofiel sociale veiligheid'. De richtlijn is bedoeld om structuur te geven aan het thema sociale veiligheid door overzichtelijk te maken om welke competenties het draait bij sociale veiligheid.

De richtlijn is uitgewerkt aan de hand van zes bouwstenen. De eerste drie bouwstenen dienen als fundament voor het vormgeven en borgen van sociale veiligheid, waar de laatste drie bouwstenen meer betrekking hebben op de dagelijkse praktijk in de klas en school.

Laat u inspireren door materialen en lesaanpakken die andere lerarenopleidingen gebruiken om hun studenten toe te rusten op sociale veiligheid en neem een kijkje op www.tosv.nl. Hier vindt u ook de rapportage en verdere informatie.

Wij bedanken LOBO, ADEF en de werkgroepsleden vanuit de opleidingen voor hun onmisbare medewerking en hopen dat u veel profijt heeft van het competentieprofiel sociale veiligheid.

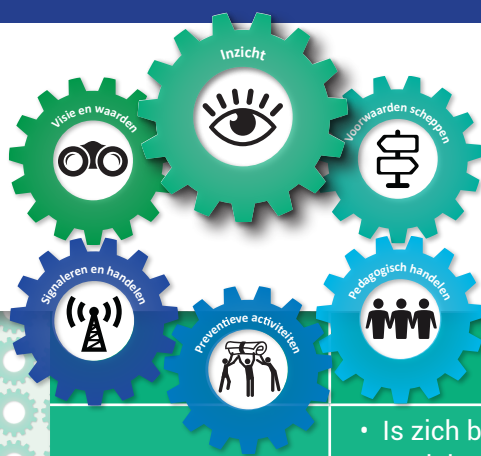
Bouwsteen

Gezamenlijk ontwikkelde en gekende visie,

	Houding	Vaardigheden
Kernwaarden	• Is zich bewust van eigen visie, kernwaarden en doelen. • Is bereid tot open gesprek over elkaars visie, kernwaarden en doelen met collega's, schoolleiding en leerlingen. • Draagt waarden, normen en identiteit van de school uit.	• Reflecteert kritisch op eigen normatieve kader. • Benoemt eigen normatieve kader en eigen identiteit en sluit deze aan op die van de school.
Regels & protocollen	• Staat positief tegenover op school geldende regels en protocollen / Accepteert de gezamenlijke regels en draagt deze uit.	• Stelt met collega's gedragsregels op die gelden binnen de school en stemt hierover af met leerlingen en ouders.
Samenwerking & afstemming	• Is bereid om in samenwerking met collega's en schoolleiding te reflecteren op visie, kernwaarden, regels en protocollen. • Is bereid om deze verder te ontwikkelen op basis van nieuwe inzichten en veranderingen in school en maatschappij.	• Verhoudt zijn eigen normen en waarden tot de schoolvisie t.a.v. sociale veiligheid. • Bepaalt samen met de rest van de school de schoolvisie t.a.v. sociale veiligheid en sociale omgang. • Stemt continu af met collega's over het aanpakken en signaleren van grensoverschrijdend gedrag.

kernwaarden, doelen, regels en afspraken

	Kenniss	Sociale veiligheid in de Generieke Kennisbasis
	• Benoemt de persoonlijke waarden en normen, bijvoorbeeld de mening over seksuele diversiteit of etniciteit, die hij meeneemt in zijn professie. • Kent het wettelijk kader rond sociale veiligheid en benoemt de betekenis daarvan voor de school.	• Gezamenlijk gestructureerd vorm geven aan onderwijs (D 2, p.25) • Gesprekvoering: veiligheid, vertrouwen, accurate empathie, sensitiviteit, sturing en aansluiting, proactief versus reactief, escalatie, actief luisteren, feedback geven en ontvangen, confronteren en gespreksinterventies. (D 3, p. 39) • Visie op leerlingbegeleiding en enkele bijbehorende morele vraagstukken (D 5, p. 50) • Zorgen dat alle leerlingen profiteren van een systematische pedagogische en didactische aanpak (D 5, p. 55) • Omgaan met morele dilemma's, werken vanuit een (onderwijs)visie (D 6, p.60) • Professionele verantwoordelijkheid en ethische code (D 6, p. 60) • Werken vanuit een pedagogische visie en met pedagogisch tact (D 8, p.66) • Basisvisies, typen burgerschap en basiswaarden inzake burgerschap (D 9, p.75) • Schoolbeleid, visie en invulling van burgerschapsvorming (D 9, p.75)
	• Benoemt het veiligheidsplan dat geldt binnen de school. • Benoemt criteria van goede gedragsregels.	
	• Fungeert als schakel in het geheel van de schoolorganisatie. • Benoemt de elementen en personen in de school die hij in werking moet zetten om gedragsregels te veranderen. • Verklaart de invloed die zijn handelen heeft op de rest van de schoolorganisatie.	

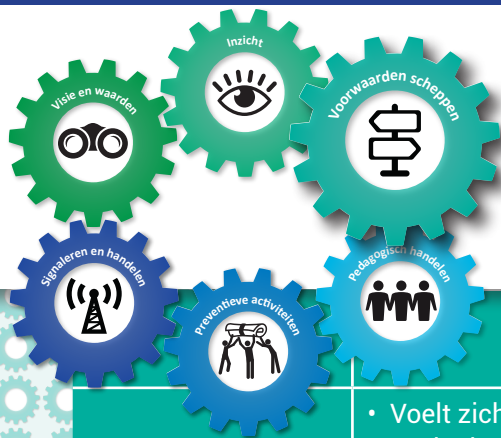
Bouwsteen

Inzicht in veiligheidsbeleving, incidenten en

	Houding	Vaardigheden
Signaleren, duiden, registreren	• Is zich bewust van het heersende sociale veiligheidsklimaat op de eigen school. • Probeert de ander zonder te oordelen te begrijpen/straalt uit: jij mag er zijn zoals je bent. • Is alert op signalen van leerlingen, die duiden op beleving van sociale veiligheid.	• Registreert en monitort de veiligheidsbeleving in de klas.
Reflecteren en bijstellen	• Is bereid zichzelf, de eigen positie en eigen gevoelens ter discussie te stellen. • Staat open om te leren en eigen handelen te verbeteren.	• Agendeert de schoolrelevante leerpunten ten behoeve van bijstellen van veiligheidsbeleid en pedagogisch handelen. • Agendeert en borgt leerpunten uit de veiligheidsmonitor. • Analyseert incidenten en benoemt persoonlijke leerpunten.

mogelijke risico's; monitoring

Kennis		Sociale veiligheid in de Generieke Kennisbasis
	• Benoemt diverse registratiemethoden en sociale veiligheidsmonitoren, zowel kwantitatief als kwalitatief. • Benoemt de signalen van mate van welbevinden van leerlingen en collega's. • Verklaart signalen en duidingen vanuit een normatief kader.	• Leerling kenmerken/behoefte kennen om op in te spelen (<i>D 1, p.22</i>) • Zorgplicht als de verplichting de zorg voor goed onderwijs bij alle leerlingen te waarborgen: observeren, signaleren, rapporteren en doorverwijzen (<i>D 5, p. 52</i>) • Leren van ervaring op basis van feedback, transfer, reflectiemodellen en metacognitie (<i>D 6, p. 56</i>) • Kennen van instrumenten voor dataverzamelingen dataverwerkingen (<i>D 6, p. 58</i>) • Bijdragen aan kwaliteitszorg en innovatie (<i>D 6, p.59</i>)
	• Benoemt het onderscheid tussen persoonlijke leerpunten en schoolrelevante leerpunten ten behoeve van het bijstellen van veiligheidsbeleid en pedagogisch handelen. • Benoemt diverse evaluatiemethoden.	

Bouwsteen

Scheppen van voorwaarden, beleggen van taken,

	Houding	Vaardigheden
Taakverdeling en zorgnetwerk binnen school	• Voelt zich mede verantwoordelijk voor een sociaal veilig klimaat in en om de eigen klas en school. / Erkent de noodzaak van zorgtaken van een leraar en is bereid om deze te vervullen.	• Spreekt collega's aan op hun taak/verantwoordelijkheid. • Is aanspreekbaar voor collega's omtrent eigen verantwoordelijkheid t.a.v. wel of niet ingrijpen bij grensoverschrijdend gedrag zoals pesten en agressie en geweld.
Taakverdeling en zorgnetwerk buiten school	• Wil in het belang van de leerlingen in gesprek gaan met ouders en betrokkenen van buitenaf. • Wil het perspectief van betrokkenen (van buitenaf) bevragen en benutten.	• Formuleert concrete hulpvraag in afstemming met de leerling en/of ouders. • Schat in of hij de hulpvraag zelf kan tegemoetkomen of dat hij opschaalt. • Overlegt waar nodig met collega's. • Vraagt om terugkoppeling wanneer hij doorverwijst en koppelt zelf ook terug naar collega's.
Taakopvatting	• Ervaart naast de didactische opdracht ook de pedagogische opdracht als wezenlijk onderdeel van het leraarschap. • Is zich bewust van de grens aan eigen taken, verantwoordelijkheid en expertise.	• Vraagt en biedt hulp t.a.v. het omgaan met aspecten als polarisatie, seksualiteit en pesten. • Werkt samen met collega's op de aanpak van thema's als radicalisering, pesten en het bespreekbaar maken van seksuele en culturele diversiteit.

samenwerken met partners binnen en buiten de school

	Kennis	Sociale veiligheid in de Generieke Kennisbasis
	• Benoemt welke taak, rollen en verantwoordelijkheden waar / bij wie, zijn belegd: van conciërge tot directeur. • Verklaart hoe de taken zicht tot elkaar verhouden op het gebied van preventie en aanpak van incidenten. • Beschrijft het belang van een op elkaar aansluitende werkverdeling. • Benoemt formele en informele samenwerkingsstructuren in de school.	• Inhoud en structuur van 1e, 2e en 3e lijn zorg kennen om als docent af te kunnen stemmen en door te verwijzen (<i>D 5, p.50</i>) • Kennen van inhoud en structuur van leerlingbegeleiding op school om als docent gericht te kunnen bijdragen (<i>D 5, p.50</i>) • Rollen in een team (<i>D 6, p. 59</i>) • Samenwerken met betrokkenen uit verschillende setting en samenwerken uit meer dan één basisrol (<i>D 6, p. 59</i>) • School als open systeem (<i>D 7, p. 63</i>) • Schoolorganisatiestructuren en schoolorganisatiemodellen met aandacht voor besluitvorming. (<i>D 7, p. 63</i>) • Bijdrage van docenten aan lerende organisatie en onderkennen van eigen perspectief om een adequate positie te kunnen innemen in het team en de onderwijsorganisatie door (kritische) reflectie en intervisie en consultatie (<i>Domein 7, p.63</i>) • Plaats en functie van de school in de pedagogische infrastructuur (<i>D 8, p.69</i>) • Waardenontwikkeling, pedagogische voorwaarden en grenzen van het speelveld voor opvoeding, school (<i>D 8, p.68</i>)
	• Benoemt bij welke instanties relevante zorgtaken zijn belegd, bijvoorbeeld ter bevordering van het welbevinden van de individuele leerling.	
	• Wijst zijn expertise, bevoegdheid en verantwoordelijkheid aan in vergelijking met de expertises van zijn collega's.	

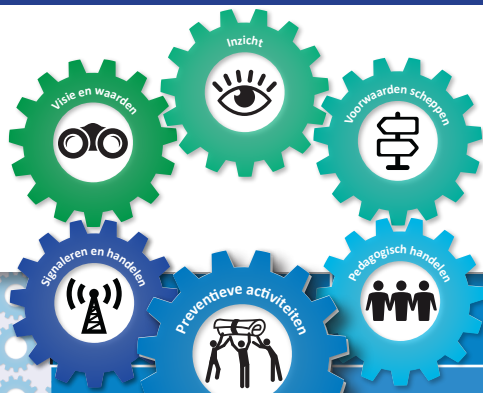
Bouwsteen

Positief pedagogisch handelen; ondersteunende

	Houding	Vaardigheden
Voorbeeldfunctie van de leraar	• Is zich bewust van de eigen voorbeeldfunctie. • Leeft gewenst gedrag voor en profileert zich positief en professioneel. • Leeft de schoolbreed gedragen waarden voor.	• Draagt bewust normen en waarden uit in zijn gedragingen, bijvoorbeeld respectvol omgaan met verschillen. • Bevordert gewenst gedrag in de dagelijkse omgang op school.
Samen: collegiale intervisie	• Draagt in collegiale intervisie uit dat sociale veiligheid op school een belangrijk uitgangspunt is. • Is bereid eigen houding en gedrag met collega's te onderzoeken. • Wil op een constructieve manier feedback geven respectievelijk feedback ontvangen. • Wil voortdurend verder ontwikkelen als leraar en als mens.	• Analyseert kritisch zijn werkwijze. • Vraagt en gebruikt feedback van anderen om zijn werkwijze te verbeteren. • Geeft feedback aan zijn collega's t.b.v. het uitdragen van de afgesproken normen, waarden en gedragsregels.
Individuele basisbehoeftes	• Kijkt en handelt vanuit empathie met een open blik, een open hart en open handen naar zijn leerlingen. • Is sensitief voor elke individuele leerling en diens basisbehoeften en verliest daarbij niet de eigen basisbehoeften uit oog. • Is bereid om vervulling van de basisbehoeften van een leerling te behartigen.	• Houdt zicht op welbevinden van leerlingen in de school en van zichzelf. • Onderneemt actie als een individuele leerling zich niet veilig voelt, gepest wordt, signalen van radicalisering vertoont, etc. • Werkt zichtbaar aan een verbindende relatie met en tussen leerlingen.
Groepsvorming	• Is sensitief voor signalen uit de groep die verband houden met gevoelens van (on) veiligheid. • Is bereid om pedagogisch verantwoord in te spelen op groepsprocessen in de klas en in het team. • Heeft de intentie om leerlingen gewenst gedrag te laten ontwikkelen.	• Stemt alle activiteiten en keuze van handelen af op het groepsproces van de klas. • Hanteert bij het maken van afspraken over gewenst gedrag een bij de groep passende werkwijze. • Gebruikt gedragsregels als preventieve leidraad in de klas en in het team.

houding, voorbeeldgedrag, verbindende relaties

	Kennis	Sociale veiligheid in de Generieke Kennisbasis
	Benoemt de invloed die eigen houding en gedrag heeft op de leerlingen.	- Leerling kenmerken/behoefte kennen om op in te spelen (D 1, p. 22) - Verschillen in docentrollen (D 2, p. 33) - Begeleidingsmodellen voor versterking van autonomie, competentie en relatie bij leerlingen (D 2, p. 33) - Basisbehoeften van de leerling en de docent (D 3, p. 38) - Basisomgangsvormen (D 3, p. 38) - Beïnvloeden van groepsprocessen en interactie (D 3, p. 38) - Gesprekvoering: accurate empathie, sensitiviteit, actief luisteren, feedback geven en ontvangen en gespreksinterventies. (D 3, p. 39) - Groepsdynamica: groepsvorming, typen leiderschap, bijdrage van adequaat klassenmanagement, conflicthantering, (D 3, p. 40-41) - Leren van ervaring op basis van feedback, transfer, reflectiemodellen en metacognitie (D 6, p. 56)
	- Is bekend met de schoolbreed gedragen visie - Benoemt, begeleidt en initieert passende intervisiemethoden. - Benoemt het belang van actieve deelname aan collegiale intervisie en consultatie.	- Vormen van collegiale consultatie en intervisie ten behoeve van de (eigen) professionele ontwikkeling (D 6, p. 56) - Zorgen dat alle leerlingen profiteren van een systematische pedagogische aanpak (D 5, p. 55) - Omgaan met morele dilemma's, werken vanuit een (onderwijs)visie (D 6, p. 60) - Professionele verantwoordelijkheid en ethische code (D 6, p. 60) - Feedback geven en ontvangen, omgaan met weerstanden (D 7, p. 63)
	- Onderscheidt de basisbehoeften relatie, autonomie en competentie van leerlingen en van zichzelf. - Stemt zijn handelen af op de basisbehoeften (relatie, autonomie en competentie) van zijn leerlingen en van zichzelf.	- Recht doen aan basisbehoeften en diversiteit van leerlingen (D 8, p. 66) - Werken vanuit een pedagogische visie en met pedagogisch tact (D 8, p. 66) - Creëren van veilige leeromgevingen (D 8, p. 68) - Modellen van interculturele communicatie (D 9, p. 76)
	- Wijst de factoren aan die invloed hebben op het groepsproces in de klas en in het team. - Kan de rol van de leraar in groepsprocessen verklaren.	

Bouwsteen

Preventieve activiteiten en programma's in de

	Houding	Vaardigheden
Ouderbetrokkenheid	• Wil betrokken en empathisch de ouders tegemoet treden en laat ze in hun waarde als opvoeders en benut hun perspectief als ouders. • Benadrukt dat het gedeelde/gezamenlijke belang bij het kind ligt.	• Informeert en stemt af met ouders. • Is toegankelijk voor ouders, erkent zorgen van ouders. • Benadert ouders als opvoedpartners.
Burgerschap en weerbaarheid	• Realiseert zich dat leerlingen volop in ontwikkeling zijn. • Is in staat leerlingen aan te zetten tot dieper nadenken en eigen meningsvorming, passend bij de leeftijd van de leerling. • Is bereid zich zonder vooroordelen en veroordeling in te leven in cultuur, levensbeschouwing en opvattingen van een ander.	• Zet interventies in om de sociale weerbaarheid van de leerlingen te verhogen. • Is in staat om maatschappelijke en politieke bewegingen, zoals radicalisering, te bespreken in de les, school en op ouderavonden.
Schoolbrede methodische aanpak	• Heeft de intentie om in woord en daad conform het schoolbeleid inzake sociale veiligheid te handelen. • Is in contact met leerlingen en ouders loyaal aan het schoolbeleid. • Wil de gezamenlijke regels inzichtelijk maken. • Is zich bewust van het belang om congruent te handelen.	• Maakt duidelijke afspraken met leerlingen en ouders in lijn met het schoolbeleid omtrent schoolactiviteiten. • Kiest programma en interventie in lijn met de schoolbrede aanpak wat betreft sociale veiligheid. • Kan het schoolbeleid inzake sociale veiligheid constructief kritisch ter discussie stellen.

school, gericht op leerlingen, ouders en personeel

Kenniss	Sociale veiligheid in de Generieke Kennisbasis
• Herkent de perverse triade: herkent loyaliteiten tussen leerlingen en ouders. • Maakt onderscheid tussen het belang van de rol van de ouders en zijn eigen rol als leraar, ten behoeve van de ontwikkeling van het kind en zijn eigen rol.	• Basisomgangsvormen (<i>D 3, p. 38</i>) • Objectief waarnemen en beïnvloeden van groepsprocessen en interactie (<i>D 3, p. 38</i>) • Gesprekvoering: veiligheid, vertrouwen, accurate empathie, sensitiviteit, sturing en aansluiting, proactief versus reactief, escalatie, actief luisteren, feedback geven en ontvangen, confronteren en gespreksinterventies. (<i>D 3, p. 39</i>) • Groepsdynamica: groepsvorming, typen leiderschap, orde en sociale relaties in de klas met nadruk op sociale beïnvloeding, bijdrage van adequaat klassenmanagement, conflicthantering, asymmetrische interactie met speciale aandacht voor pestgedrag in de klas en in de school. (<i>D 3, p. 40-41</i>) • Relatie onderwijs en opvoeding, met aandacht voor vorming (bildung) versus scholing (<i>D 8, p.66</i>) • Plaats en functie van de school in de pedagogische infrastructuur (<i>D 8, p.69</i>) • Waardenontwikkeling, pedagogische voorwaarden en grenzen van het speelveld voor opvoeding, school (<i>D 8, p.68</i>) • Basisvisies, typen burgerschap en basiswaarden inzake burgerschap (<i>D 9, p.75</i>)
• Beschrijft het belang van burgerschapsvorming. • Benoemt programma's die toegepast kunnen worden ten behoeve van burgerschapsvorming en sociale en seksuele weerbaarheid.	
• Heeft kennis van alle maatregelen om bij alle schoolactiviteiten sociale veiligheid te borgen. • Benoemt de afspraken in de school over seksuele voorlichting en lesmethodes op bijvoorbeeld het gebied van burgerschap en sociale weerbaarheid. • Kent schoolbrede methoden (bijv. Week tegen Pesten, Week van de Zomerkriebels) en interventie strategieën (bijv. oplossingsgericht of herstelgericht) en benoemt daaruit een passende keus voor de school.	

Bouwsteen

Signaleren en effectief handelen bij signalen,

	Houding	Vaardigheden
Signaleren	• Is alert op conflictsituaties. • Heeft een scherpe intuïtie en durft ernaar te luisteren.	• Observeert en interpreteert gedrag van de individuele leerlingen. • Signaleert opvallendheden in de omgang van leerlingen onderling in de klas, school en op het schoolplein. • Duidt gedragingen van leerlingen vanuit de schoolvisie met betrekking tot gewenst en ongewenst gedrag. • Verifieert signalen uit de klas bij zijn collega's.
Interveniëren	• Is bereid uit eigen comfortzone te stappen om een situatie van kindermishandeling of huiselijk geweld aan te pakken. • Zet zich vanuit verantwoordelijkheid professioneel in voor oplossingen. • Heeft na een incident de intentie samen verder te gaan; onderzoekt hoe betrokkenen daaraan kunnen bijdragen.	• Spreekt leerlingen en collega's aan op ongewenst gedrag. • Arrangeert een gesprek op individueel en op groepsniveau om het ongewenste gedrag te benoemen. • Stelt grenzen en sanctioneert bij ongewenste gedragingen, zoals seksuele intimidatie. • Informeert en raadpleegt ouders over signalen van pestgedrag, polarisatie en gewelddadig gedrag.
Doorverwijzen	• Is bereid en in staat om tijdig door te verwijzen. • Beseft dat aan eigen handelen in de context van de school grenzen verbonden zijn.	• Wijst leerlingen door, als hij zelf (in afstemming met collega's) gedaan heeft wat hij kan.
Afhandeling, nazorg & terugkoppeling	• Is onbevooroordeeld naar slachtoffer én dader. • Herkent eigen veroordeling van slachtoffer en/of dader en voorkomt daar naar te handelen. • Blijft oprecht betrokken bij de betreffende leerling en ouders.	• Geeft op ondersteunende wijze aandacht aan de betrokkenen. • Informeert ouders over de afhandeling. • Vraagt bij doorverwijzen bij incidenten om terugkoppeling en koppelt zelf ook terug aan collega's. • Coördineert de afhandeling. • Organiseert nazorg voor de betrokkenen.

grensoverschrijdend gedrag en incidenten

	Kennis	Sociale veiligheid in de Generieke Kennisbasis
	• Noemt de signalen van o.a. pesten, seksueel geweld, kindermishandeling, suïcidaliteit, huiselijk geweld en radicalisering. • Beschrijft het gebruik van de meldcode en meldplicht.	• Objectief waarnemen en beïnvloeden van groepsprocessen en interactie (<i>D 3, p. 38</i>) • Assertiviteit en agressiviteit (<i>D 3, p. 38</i>) • Dominantie en submissie (<i>D 3, p.38</i>) • Omgaan met- en hanteren van verschillende soorten conflicten binnen en buiten het klassenverband (<i>D 3, p. 38</i>) • Groepsdynamica: groepsvorming, typen leiderschap, orde en sociale relaties in de klas met nadruk op sociale beïnvloeding, bijdrage van adequaat klas-senmanagement, conflicthantering, asymmetrische interactie met speciale aandacht voor pestgedrag in de klas en in de school. (<i>D 3, p. 40-41</i>) • Morele ontwikkeling (<i>GKB Domein 4, p.46</i>) • Kennis van seksualiteit als leerproces en verschillen in seksuele ontwikkeling, genderthema's en seksuele vorming en homoseksuele identiteit (<i>D 4, p.48</i>) • Adequaaf bespreken van morele dilemma's van adolescenten (<i>D 4, p. 46</i>) • Waardenontwikkeling, pedagogische voorwaarden en grenzen van het speelveld voor opvoeding, school (<i>D 8, p.68</i>) • Contact hypothese (<i>D 9, p. 76</i>)
	• Benoemt de protocollen t.a.v. sociale veiligheid binnen de school. • Benoemt de wettelijke kaders rondom ingrijpen bij grensoverschrijdend gedrag. • Benoemt begeleiding strategieën, bijvoorbeeld oplossingsgericht en herstelgericht werken en LSD, en past deze toe.	
	• Benoemt wie of wat de juiste persoon of instantie is om een leerling naar door te verwijzen met als doel te sanctioneren of te ondersteunen.	
	• Benoemt het belang van terugkoppelen en nazorg na een incident. • Benoemt de stappen die binnen en buiten de school gezet worden bij het afhandelen van een incident. • Maakt het onderscheid tussen de eerste interventie als reactie op het incident en de vervolgstappen die de afhandeling van het incident vraagt.	

